

**František Všetička, *Olomouc literární,*
Votobia, Olomouc, 2002, 255 s., ISBN 80-7198-523-6.**

Soubor fejetonů o „literární Olomouci“ prezentuje Františka Všetičku, nejen jako precizního literárního vědce, známého již z řady literárněteoretických prací – jmenujme např. *Podoby prózy* (Votobia, Olomouc 1997), *Dilnu bratři Čapků* (Votobia, Olomouc 1999), *Dilnu Miroslava Hornička* (Olomouc, Nakladatelství Olomouc, 1999), *Tektoniku textu* (Votobia, Olomouc 2001), ale ukazuje, jak tento znalec literatury, kulturního zázemí, historie apod. dokáže momenty ze života významných osobností přiblížit poutavou formou též čtenářům, kteří se o literaturu a o poznatky z dalších humanitních oborů zajímají např. ve svém volném čase. Hluboké Všetičkovo zaujetí osobnostmi, kterým jednotlivé fejetony věnuje, prozrazuje nejen vztah k jejich přínosu pro kulturní a vědecký život Olomouce, ale často – zejména u umělců a vědců 20. století – i vztah osobní, založený na přátelství, úctě až obdivu.

V centru Všetičkovy pozornosti se ocitly osobnosti spojené s Olomoucí již od dob baroka. Postavou fejetonu *Hagiograf* (s. 203–205) je vědecký pracovník všestranných zájmů Jan Tanner. Všetička připomíná jeho práci historickou, filozofickou, ale především práci v oblasti hagiografie. Význam Tannera pro vědecký život Olomouce spatřuje v jeho několikaleté přednáškové činnosti na olomoucké teologické fakultě, v letech 1666–1674 byl dokonce jejím děkanem. Všetička neopomenul spojení Tannera s dalšími známými osobnostmi. např. s Bohuslavem Balbínem (vysvětluje, jak se Tanner přimlouval, aby byl Balbínovi umožněn přístup k materiálům ve svatovítské knihovně). Zásluhy o „vedení ve známost“ díla Jana Tannera i dalších představitelů barokní kultury připisuje Všetička mj. dalšímu významnému člověku, *Objeviteli Fridricha Bridela* (srov. název fejetonu na s. 224–226) Josefu Vašicovi. Ten působil v Olomouci již od dob svých studií na teologické fakultě a po absolvování vídeňské univerzity osmnáct let přednášel na teologické fakultě na stolici staroslověnského jazyka a literatury, jako téma doktorské disertace si zvolil *Olomoucký evangeliář, jeho jazyk a původ*.

V pozoruhodném fejetonu *Bibliotékař šlechticem* (s. 67–71) poukazuje Všetička na významné zásluhy Jana Aloise Hankeho, působícího nejdříve krátkou dobu v nově zřízené knihovně při olomoucké univerzitě, později v nově zřízené knihovně v budově zrušeného kostela a kláštera sv. Kláry (dnes budova Vlastivědného muzea), do které docházel i Josef Dobrovský. S lítostí poukazuje Všetička na předčasně penzionování Hankeho, za něž mu později měl být „náhradou“ (jak autor fejetonu s ironií jemu často vlastní konstatuje) šlechtický titul: Jan Hanke z Hankenštejna byl totiž známý jako stoupenec osvěcených reforem Josefa II, kterým doba po r. 1790 zřejmě příliš nepřála. Všetička současně upozorňuje na stálý dluh města Olomouce vůči Hankemu: v době vydání *Olomouce literární* nebyla dosud přeložena Hankeho dvoudílná německy psaná historie *Geschichte der Olmützer Universität*, další jeho práce byly

přeloženy a zveřejněny zásluhou holešovského rodáka Julia Dolanského téměř dvě staletí po jejich vzniku: *Bibliotéka moravské veřejné správy, Pokus o splavnění řeky Moravy a obchod Moravanů*. V komentáři k Hankeho spisu *Empfehlung der böhmischen Sprache und Literatur* se opět uplatňuje Všetičkův smysl pro ironické (ovšem bohužel někdy zřejmě pravdivé) postřehy a Všetičkova schopnost vztáhnout myšlenky děl z minulosti k současnosti: slova Hankeho o bohatství výrazových prostředků konfrontuje s vyjadřováním těch, jejichž řeč je „zaplavená desítkami anglicismů a amerikanismů“ (s. 70).

Ve fejetonu *Puchmajerovec z Moravy* (s. 111–113) ukazuje Všetička přínos obrozenec Augustina Kuči, žáka Josefa Dobrovského, pro literární život Olomouce. Neopomíná uvést, že Kuča ke svému jménu v Puchmajerových almanaších s oblibou připojoval přídomek „Moravan“. V jeho nepříliš rozsáhlém básnickém díle (nejznámější je zřejmě skladba *Husařka a milostpán*) si Všetička všimá „svého oblíbeného“ kompozičního prvku – hry s čísly.

Život většiny osobností „literární Olomouce“ spadá do 19. a 20.: tak je tomu např. u *Básníka mladé Moravy* (s. 72–75) Jana Havelky, u Františka Kužely, pišícího nejčastěji pod pseudonymem Adam Chlumecký (viz fejeton *Slyš, Adame, jsem znaven řečí tvou*: s. 76–79), u Karla Dostála-Lutinova (viz fejeton *Ve mlýně světa*: s. 40–44) a u řady dalších. Všetička ukazuje, že tvorba těchto významných osobností se často koncentrovala jak do oblasti umělecké, tak do sféry vědecké a překladatelské: Karel Dostál-Lutinov byl básník, ale současně se živě zajímal o Danta Alighieriho, přeložil *Sluneční píseň* sv. Františka z Assisi. Jako *Přítele v Dantu* (s. 13–17) označil Všetička Jana Bloksu s odkazem na dopis Jaroslava Vrchlického, který tohoto znalce díla italského humanisty tímto způsobem oslovil. Fejeton *Myška a myšky* (s. 10–12) je věnován významné české spisovatelce Boženě Benešové, která v Olomouci od svých 11 do 14 let navštěvovala dívčí měšťanku. Podle Všetičky právě o tomto úseku života mohou částečně podat svědectví krátké prózy *Chlapci, Kruté mládí, Tiché dívky, Myšky* i románová dílogie *Člověk*.

Fejeton *Gottwald, ale jiný, lepší* (s. 63–66) dokazuje, že autor *Olomouce literární* věnuje pozornost i osobnostem pro laika možná méně známým: Adolfa Gottwalda představuje jako překladatele z několika jazyků, především z francouzštiny, a to nejen umělecké literatury, ale také např. děl francouzských encyklopedistů, historických prací apod. S Olomoucí spojuje Adolfa Gottwalda spolupráce s časopisem *Selské listy*. Fejeton *Říkali mu moravský Jirásek* (s. 90–93) připomíná podle Všetičky stále nedoceneného autora historických románů, zakladatele odborů Národní jednoty, redaktora týdeníku *Palacký* ve Valašském Meziříčí a dalšího spolupracovníka *Selských listů* Josefa Františka Karase. Všetička s pochopením sleduje také např. Karasovu kritiku intenzivního vydávání děl Karla Maye, Karasův ironický postoj ke Gabrielu D'Annunziovio, resp. k jeho snaze o neustálé zviditelňování své osoby, patrně příliš nesouhlasí s Karasovými názory, že myšlenky v díle Emila Zoly jsou již překonané. Z dalších spolupracovníků *Selských listů*, kterým jsou věnovány Všetičkovy fejetony, jmenujme Jaroslava Marchu (vlastním jménem Dominik Nejezchleb, srov. fe-

jeton *Zlatá v zelené*: s. 132–136) a Pavla Finka (fejton *Voják sedmé velmoci*: s. 145–148).

Zajímavý fejton *O palmu vítězství* (s. 145–148) začíná Všetičkovou vzpomínkou na vlastní návštěvu u pětasedmdesátileté Boženy Mrštníkové. Ukazuje, jak tato žena ve svých pamětech věnuje hodně pozornosti osobnímu životu Viléma Mrštíka, jeho zájmům (vzpomíná, jak byl naruživým včelařem) a jak lze předpokládat, také jeho dobrovolné smrti: Všetička konstatuje, že ani Boženě Mrštníkové se nepodařilo objasnit příčiny Mrštníkovy sebevraždy.

Zajímavá pro laika může být i další osobnost *Čechus mračensís* (s. 141–144; název fejtonu znamená „narozen v Dolní Mrači na Konopišti“): byl to František Jan Mošner, první český profesor porodnictví na medicínsko-chirurgickém učilišti. Úsměv může vzbudit název jeho odborné knihy *Babictví čili umění porodnické*. Postava Dorotky z knihy *Pěstounka čili vychovávání malých dětí mimo školu* se podle názorů některých literárních vědců stala předlohou pro *Babičku* Boženy Němcové. Ovšem sám Všetička tento názor spíše vyvrací a vysvětluje, že předlohou pro Dorotku byla prý spíše Mošnerova sestra, která po smrti jeho ženy vychovávala jejich děti.

Výrazné Všetičkovy subjektivní, místy emocionální postoje odrážejí fejtony, v nichž jsou zobrazeni jeho učitelé a kolegové. Jedním z nich byl editor staročeských památek, literární vědec, profesor Jiří Daňhelka: fejton *Svým založením pohan* (s. 36–38). Všetička vzpomíná, jak spolu vedli diskuse o literatuře, společenské i politické situaci, a přiznává, že profesor Daňhelka byl vždy shovívavější k osobám, jejichž jednání autor *Olomouce literární* neschvaloval. Všetička se netají tím, že např. ne vždy souhlasil s jednáním Bohuslava Havráňka, ironicky komentuje skutečnost, že Havránek svým jménem zaštitil vydání Dalimilovy kroniky, které se Daňhelka připravil s Naděždou Kvítkovou a Karlem Hádkem. Jiří Daňhelka si podle vlastních slov akademika Havráňka naopak vážil.

Za jeden ze svých vzorů označil Všetička historika a znalce anglické středověké literatury i středověké literatury české Ladislava Cejpa (fejton *Ars magna*: s. 25–28), který se – mj. spolu s Jiřím Levým – zasloužil o důležité postavení olomoucké anglistiky mezi ostatními katedrami anglického jazyka a literatury v republice. Připomíná, že Ladislav Cejp publikoval pod pseudonymem Václav Suda i několik básní. Jiřimu Levému věnuje Všetička fejton *Inspirátor* (s. 121–123), jeho práci *Umění překlada* staví Všetička na roveň prací Rolanda Barthesa, Lea Spitzera apod., připomíná monografie o Baudelairovi, o Marii de France, Shakespearovi a jiných. A na posledních řádcích fejtonu se uplatňuje Všetičkův smysl pro ironii, s níž odpovídá na otázku v „provokativním“ názvu stati Jiřího Levého: *Bude literární věda exaktní vědou?* – Všetičkova odpověď zní:

Můžeme dnes zcela pozitivně odpovědět. Literární věda se stala exaktní vědou, potíž je v tom, že se to nedá někdy číst. A to je to nejhorší, co může nastat. Jiří Levý však za to nemůže, on pouze položil otázku (*Inspirátor*, s. 123).

Učitelem Všetičky i dalších bohemistů byl Miloslav Krbec (fejton *Obrozená vášeň*: s. 101–103). Autor „literární Olomouce“ zdůrazňuje především Kubcovo hluboké zaujetí dílem Josefa Dobrovského, ale také péči, kterou věnoval jeho korespondenci s významnými osobnostmi. Respekt vyjadřuje Všetička k autorovi „čapkovské monografie“ Jiřímu Opelíkovi, fejton nazval podle jeho antologie *Lehký harcovník* (s. 153–155). Hluboký obdiv k překladatelce a znalkyni francouzské literatury, zejména díla Antoina de Saint Exupéryho Zdeňce Stavinochové je zřejmý ve fejton *Dospělí jsou hrozně zvláštní* (s. 193–195). S profesorem Pavlem Trostem (fejton *Představování*: s. 214–216) se Všetička seznámil v prvním ročníku studia, pak si s ním začal dopisovat až v době, kdy byl tento významný český lingvista „na penzi, o níž se obvykle pokrytecky říká, že je zasloužená“ (řečeno slovy vystihujícími opět Všetičkův ironický humor; s. 216).

Několik fejtonů věnuje Všetička studentům-kolegům z Filozofické fakulty: Jiřímu Pištorovi (*Zapomínání na Jiřího P.*: s. 156–158), Dušanu Žváčkovvi (*Propouštění z léta*: s. 249–251). V jiných obrací pozornost k významným spisovatelům 20. století: *Muž s koněm* (s. 84–86) je věnován Zdeňku Jirotkovi, *Doba KESPU* především Jaromíru Johnovi (s. 87–89), *Dobrá mysl* Heleně Šmahelové (s. 196–198), *Hráč prvních houslí* (s. 220–223) Edvardu Valentovi, fejton *Učitelem na Nové Ulici* (s. 149–152) se obrací k Františku Neužilovi.

Všetička se nevěnuje pouze spisovatelům, učitelům, literárním vědcům a lingvistům. Hned jeden z prvních fejtonů *Na slovíčko* (s. 18–20) představuje nejen básničku, ale také maličku Miluši Březinovou (k názvu fejtonu Všetičku inspiroval název její básnické sbírky). *Archivolta pro výtvarného teoretika* (s. 128–131) je věnována významnému vědci výtvarného umění Josefu Malivovi, spjatého jako řada dalších postav z Všetičkových fejtonů s Palackého univerzitou. A nelze zapomenout na E. F. Buriana, o němž Všetička napsal fejton *Jeden ze všech* (21–24).

Jeden z posledních fejtonů je věnován Ludwigu Wittgensteinovi (*O čem nelze mluvit*: 233–236); ten v roce 1916 strávil v Olomouci čtyři měsíce na důstojnické dělostřelecké škole. Význam tohoto krátkého pobytu významného rakouského filozofa spatřuje Všetička především v navázání kontaktu s Paulem Engelmannem a v diskusích, jejichž myšlenky Wittgenstein zahrnul do svého *Tractatus logico-philosophicus*.

V závěru Všetička konstatuje, že někteří čtenáři možná budou v knize postrádat svoje oblíbené osobnosti, a ihned se omlouvá, že pochopitelně do jedné knihy nebylo samozřejmě možné pojmut všechny významné představitele kulturního a vědeckého života v Olomouci. Stejně tak se chce autorka recenze omluvit Františku Všetičkovi i čtenářům za to, že na několika stránkách nedokáže postihnout všechny zajímavosti *Olomouce literární* v celé šíři.

Domnívám se, že můžeme bez rozpaků konstatovat potěšitelné skutečnosti: pro žádné z děl Františka Všetičky neplatí odpověď, kterou on sám dal na „provokativní otázku“ Jiřího Levého, že totiž „literární věda se stala exaktní vědou, potíží je v tom, že se to nedá někdy číst“ (fejton *Inspirátor*, s. 123). I výklady ve Všetičkových

teoretických pracích jsou podány formou dostatečně srozumitelnou, která – podle našeho názoru – spolu s autorovým hlubokým zaujetím – může jen povzbudit zájem čtenáře o literaturu.

Ivana Kolářová, Brno

**Ladislava Lederbuchová, *Průvodce literárním dílem.*
Výkladový slovník základních pojmů literární teorie,
H+H, Praha 2002, 355 s., ISBN 80–7319–020–6.**

Práce slovníkového charakteru jsou pro uživatele vždy užitečnou pomůckou, zvláště znamenají-li pro sledovaný obor obohacení nebo nový pohled na danou problematiku. Slovník Ladislavy Lederbuchové je uspořádán tradičně abecedně, jinou variantu práce s hesly – jak by tomu napovídál název – *Průvodce literárním dílem* – však nenabízí (na rozdíl např. od *Poetického slovníku* Tibora Žilky z 80. let, který vedle abecedního řazení využívá kritéria systémového uspořádání poetiky na pozadí modelu literární komunikace). *Výkladový slovník*... neobsahuje ani rejstřík hesel a jmen, pro odbornou práci se dále jako problematičtější jeví absence odkazů na odbornou literaturu, takže u řady termínů není zcela zřejmé, jsou-li autorčinou licencí, či přebráním termínem z jiných autorů a textů.

Jednotlivá hesla uvádí autorka přehledně a srozumitelně, aniž by slevovala z odborné kvality, úroveň zpracování slovníku odpovídá současným literárněteoretickým poznatkům, a co je pro čtenáře obzvláště potěšující, hesla jsou vybavena přítažlivými ukázkami z literárních děl. Vybrané ukázky z uměleckých textů jsou inspirativní, nesoustřeďují se pouze na českou tvorbu, čerpají z domácí i světové literatury a představují významnou součást předloženého výkladového slovníku, odlišující se tak také od řady jiných podobných titulů. *Slovník* navazuje v tomto směru na dobré tradice především *Většího poetického slovníku* Josefa Bruknera a Jiřího Filipa z roku 1968, rozsahem ho však přesahuje, neboť vedle tradiční poetiky obsahuje i nové termíny z oblasti literárních žánrů a směrů, zaváděné nebo používané v odborné literatuře v posledních desetiletích, jako je např. komiks, intertextualita, fantasy literatura ap.

Větší poetický slovník patřil k oblíbeným a užívaným slovníkům po celá desetiletí, přejme proto *Výkladovému slovníku základních pojmů literární teorie* Ladislavy Lederbuchové podobný osud. Autorsky pečlivě připravená, ale i esteticky přítažlivá kniha s kvalitní vazbou má všechny předpoklady stát se především pro studenty dostatečně spolehlivým průvodcem po poetice literárního díla.

Alena Zachová, Hradec Králové